

Oponentský posudek na práci Jana Bergla s názvem
Postmodernisticky o postmoderně II.: Hledání postmoderní vlny v českém filmu 90. let

Cílem práce Jana Bergla je – dle jeho vlastních slov – otevřít otázku přítomnosti postmoderny v české porevoluční kinematografii, respektive v kinematografii 90. let. Bergl chce zkoumat, zda lze přemýšlet o tom, že v době, kdy kinematografie procházela kompletní transformací, vznikly některé filmy, které by mohly být vnímány jako určitý trend; a pokud ano, zda by jeho svorník mohla tvořit „postmoderna“. Jeho další otázky pak směřují k tomu, proč tento trend nevysledovala česká filmová historiografie. Práce je rozdělena do několika více či méně samostatných bloků, které se pokoušejí vytyčené otázky vztahovat do příslušných kontextů – první kapitola je čistě metodologická a představuje pojmy trend, diskurs a postmoderna. Druhá kapitola se pak zaměřuje na transformaci kinematografie po revoluci, načrtává textovou analýzu soudobé kritiky a pokouší se kategorizovat porevoluční filmy. Následují 4 kapitoly – vždy věnované jednomu filmu, který podle autora do sledovaného postmoderního trendu patří – *V žáru královské lásky*, *Don Gio*, *Krvavý román* a *Amerika*.

Práce ve mně vzbuzuje rozpaky. Je za ní vidět zkušený pisatel, s velikým přehledem, pečlivé studium materiálu, dobrá obeznámenost s textovou a diskursivní analýzou, jakož i autorský zápal. Poslední ze jmenovaných rysů autora však možná vede k určité urputnosti myšlení – jako by práci předcházela jasná teze, které se autor nechce vzdát, ačkoli ji lze potvrdit pouze stěží. Práce přináší mnoho velice dobře formulovaných poznatků a poměrně komplexně ukazuje dílčí témata z historie české kinematografie i její reflexe, při jejím čtení jsem se však stále ptala, co nám autor skutečně říká? Říká toho příliš nebo příliš málo? Co jsou vlastně témata jednotlivých kapitol? Je práce historická, teoretická či analytická? Mluví o konkrétních filmech, jedná se o dějiny jednoho výseku české kinematografie, reflektuje českou porevoluční kritiku nebo chce pochopit postmodernu v české kinematografii? A jak moc se řečené vzdaluje vytyčeným cílům a apriorní tezi. Odpovídá si Jan Bergl na vytyčené otázky nebo je spíše v závěru nově formuluje? Jsou ve vztahu k výzkumnému poli vůbec relevantní? Čtení textu ve mně tedy vyvolávalo mnoho vnitřních polemik, což však lze považovat i za klad.

Jako první bod, který se mi jeví diskutabilní, je samotné vymezení pojmů. Problémem není, že by z teoretického hlediska nebyly dostatečně definované, ale jejich volba samotná. Lze skutečně pátrat po *trendu* v souvislosti s porevolučním hledajícím a experimentujícím filmem? Nepopírá tento krok už to, že následuje analýza pouhých čtyř filmů? Proč je třeba vůbec o trendu mluvit? A chceme-li skutečně najít nějaký trend, není to spíše „nová nová vlna“, jak se psalo o některých snímcích navazujících na estetiku šedesátých let? Obdobně se pozastavuji i nad třetím z pojmů – nezastírám, že jsem již od počátku zpochybňovala ono stopování postmoderny v českém filmu. A stále se ptám, zda to, že tyto snímky – formálně výrazné, mediálně sebereflexivní, extravagantní, aluzivní, performativní a na hranici různých médií – byly některými kritiky jako postmoderní označeny, stačí na to, abychom je takto přijali, zasadili do poměrně odlišné tradice (jak umění, tak filosofie) a pokoušeli se z nich učinit „vlnu“ a jasně zařaditelnou linii? Je opravdu nutné tyto filmy zařadit do nějaké konkrétní škatulky?

Následující pasáže práce jsou velice přesným shrnutím transformace porevoluční kinematografie a zároveň přinášejí poctivou textovou analýzu, která ukazuje různé

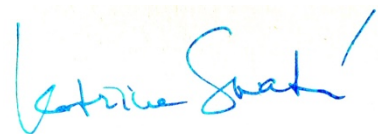
roviny kinematografického diskurzu dané doby. Bergl zde plasticky popisuje nejen samotné instituční proměny mezi socialistickou, státní kinematografií a kinematografií, která vstupuje – v čele s Barrantovem – do soukromé, podnikatelské a komerční sféry, diskuse, které tyto proměny provázely, obavy, touhy a naděje filmařů, jakož i nově se formující filmové kritiky. Tato část je velice silná v tom, že ukazuje všeobecné hledání – ať už hledání nového filmového stylu, nových témat a narativů, hledání místa české kinematografie na mezinárodním trhu a ve festivalovém světě, hledání nového diváka (a divácké hledání, jak nové filmy sledovat a chápat), ale i hledání jazyka, jak o nově vznikajících, nestandardizovaných filmech psát. Stále jsem se ptala, zda jádrem práce by tedy nemělo být právě toto *hledání*. Zda postmoderní proud, který se občas dostává na povrch recenzí, aby pojmenoval excentrické kolážovité filmy, není důsledkem tohoto hledání a nevypovídá spíše o teprve se formujícím slovníku psaní o filmech (a zde považuji za nejpřesnější komentář J. Cieslara, že postmoderna je tehdejší „slovo všech a pro všechno“).

Práce se pak láme jako by do jiného textu – věnuje se čtyřem detailním analýzám filmů (a zde chci osobně poděkovat Janu Berglovi, že se věnoval třem ze čtyř mých oblíbených snímků, které se mi rovněž zdály neprávem zapomenuté a odmítnuté). Jednotlivé kapitoly jsou dobře strukturované, přinášejí mnohé zásadní postřehy, dobře kompilují zdroje. Ale opět mi nedá se nezeptat, o čem však vypovídají. Opravdu o tom, že lze hledat postmoderní trend (a vždy, když se v reflexi objeví označení postmoderní, autor se ho okamžitě chytá, aby jeho vstupní teze nebyla zapomenuta)? Nebo jsou spíše ukázkou nově otevřeného pole možností, ve kterém – ostatně jako v celých devadesátých letech – bylo možné realizovat nejrůznější pokusy a zkoušet *hledat* nové formy a formáty. A nevypovídají také o filmu jako médiu, ve kterém se nově mohly realizovat nejrůznější průniky médií jiných, různorodé mediální transpozice, hry s žánry, materialitou a medialitou, ale i o radosti z možných kolektivních projektů v nově získané svobodě? Vše je v práci částečně artikulované, ale není na to kladen takový důraz jako právě na postmodernu, jejíž užívání se mi jeví jako zcela marginální snaha o podchycení těžko uchopitelných experimentů.

Ačkoli se mi celkový koncept práce zdá částečně polemický, přesto je nutné zdůraznit, že text zcela splňuje požadavky na diplomovou práci. Přesahuje je v množství prostudovaných zdrojů, velice soustředěnou prací, díky kvalitě textových pasáží, jasné strukturaci, přesným kompilacím, jakož i primárnímu studiu materiálů. Práce je velice poctivá a obsáhlá a je cenným příspěvkem k dějinám české porevoluční kinematografii – byla-li by zvolena jiná sada otázek a cílů, myslím, že by mohla rozkrýt mnoho nového pro naši historiografii.

S ohledem na výše zmíněné výhrady navrhuji známku velmi dobře, s tím, že výsledné hodnocení bude výsledkem obhajoby.

Dne 29. srpna 2024, V Praze, Michli

doc. PhDr. Kateřina Svatoňová, Ph. D.